

2004, 2008-2009; Serkis, *Mu'cem*, I, 156, 247, 509, 565-566, 780, 966, 1109, 1121; II, 1172, 1416-1417, 1643, 1814-1815, 1820; Brockelmann, *GAL*, I, 459-515, 542-544; II, 237, 239, 341, 636-640; *Suppl.*, I, 538, 636-718, 752-754; II, 97, 243, 244, 427-428, 447, 948-979; Muhammed Ebû Zehre, *Ebû Hanîfe*, Kahire 1366/1947, s. 178-224; a.mlf., *eş-Şâfi'î*, Kahire 1948, s. 149-186; a.mlf., *Mâlik*, Kahire 1952, s. 175-204; a.mlf., *Ahmed b. Hanbel*, Kahire 1367/1947, s. 192-197; a.mlf., *el-İmâm Zeyd*, Kahire 1378/1959, s. 228-275; *es-Serahsî Armağanı*, Ankara 1965; Sezgin, *GAS*, I, 393-586; Hânâbâ Mûşâr, *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Çâpt'iyi 'Arabî*, Tahran 1344 hş., tür.yer.; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1974, s. 96-106, 133-140, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., "Ca'feriyye", *DİA*, VII, 5-6, 9; a.mlf., "Ahmed b. Hanbel", a.e., II, 80-81; Yusuf Ziya Kavakçı, *Suriye-Roma Kodu ve İslâm Hukuku (Macmû al-Fikh Sistematiğiyle)*, Ankara 1975, s. 67; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *eş-Zer'î ilâ teşântfi's-Şr'a*, Necef - Tahran 1355-98, I-XXV, tür.yer.; Hacı, *el-Fikrû's-sâmî ft târîhi'l-fikh-i'l-İslâmî*, Medine 1396, I-II, tür.yer.; N. P. Aghnides, *An Introduction to Mohammedan Law and A Bibliography*, Lahore 1981, s. 177-194; Abdülaziz Binabdullah, *Ma'lemetü'l-fikh-i'l-Mâlikî*, Beyrut 1403/1983, s. 12-21, 53-189; Abdülkâdir Bedrân, *el-Medhâl ilâ mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, Beyrut 1405/1985, s. 424-444; Ali el-Fâzil el-Kâinî en-Necefî, *Mu'cemü mü'ellifi's-Şr'a*, Kum 1405, tür.yer.; Habeshî, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Sayda - Beyrut 1408/1988, s. 189-285; Miklos Muranyi, *Materialien zur mälikitischen Rechtsliteratur*, Wiesbaden 1984; a.mlf., *Dirâsât ft meşâdirü'l-fikh-i'l-Mâlikî* (trc. Saîd Buhayrî v.dğr.), Beyrut 1409/1988; M. Takî Dânişpejûh, *Fihristüvâre-i Fikh-i Hezâr u Çehâr-şad Şâle-i İslâmî der Zebân-i Fârsî*, Tahran 1367 hş./1989; Hüseyin Müderrisî Tabâtâbâî, *Muqaddime'l ber fikhî's-Şr'a* (trc. M. Âsaf Fikretî), Meşhed 1368 hş./1990; Abdullah b. Ali es-Sübe'î, *ed-Dürü'l-munaqqad ft esmâ'i kutûbi mezhebi Ahmed*, Beyrut 1410/1990; Ahmet Özel, *Haneft Fikhî Âlimleri*, Ankara 1990; a.mlf., "Büveytî", *DİA*, VI, 500; a.mlf., "Ensârî, Şeyh Murtaza", a.e., XI, 254; N. Calder, *Studies in Early Muslim Jurisprudence*, Oxford 1993; W. Madelung, "The Sources of Ismaili Law", *JNES*, XXXV (1976), s. 29-40; Etienne Renaud, "Éléments de bibliographie sur le Zaydisme", *IBLA*, XLIII/146 (1980), s. 309-321; Kasım Kufralı, "Gaz-zâli", *İA*, IV, 759; F. Krenkow, "Sahnûn", a.e., X, 68-69; Moh. Ben Cheneb, "Şemmâhî", a.e., XI, 406; a.mlf., "Khalîl b. İshâk", *El²* (İng.), IV, 964; a.mlf., "al-Quḍūrî", a.e., V, 345; W. Hefening, "Şâfiî", *İA*, XI, 271; a.mlf., "Şirâzi", a.e., XI, 564; a.mlf., "al-Muzani", *El²* (İng.), VII, 822; a.mlf. [J. Schacht], "Hanafiyya", a.e., III, 163; J. Schacht, "Ibn 'Âsım", a.e., III, 721; H. Fleisch, "Ibn Hâdjib", a.e., III, 781; H. Laoust, "Hanâbila", a.e., III, 158-162; a.mlf., "Khallâl", a.e., IV, 989-990; a.mlf., "Khirakî", a.e., V, 10; P. Nwiya, "Kalwadhânî", a.e., IV, 513; N. Cottart, "Mâlikiyya", a.e., VI, 278-279; H. R. Idris, "Ibn Abî Zayd al-Ḳayrawânî", a.e., III, 695; M. Süveysî, "Abdülaziz es-Semîni", *DİA*, I, 194; M. Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", a.e., II, 78-79; A. Saim Kılavuz, "Bâcûrî", a.e., IV, 416; Cengiz Kallek, "el-Bahrû'z-zehhâr", a.e., IV,

518; a.mlf., "Bidâyetü'l-müctehid", a.e., VI, 133-134; a.mlf., "Cündî", a.e., VIII, 117; a.mlf., "Esed b. Furât", a.e., XI, 366; Halit Ünal, "Bedâiu's-sanâî", a.e., V, 294; İbrahim Kâfi Dönmez, "el-Beyân ve't-tahsil", a.e., VI, 29-30; Abdülaziz ed-Dîb, "Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn", a.e., VIII, 144; Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", a.e., X, 134-135; Muhsin Koçak, "Ebû Şücâ el-İsfahânî", a.e., X, 235.

AHMET ÖZEL

b) Modern Dönem. XIX. ve özellikle de XX. yüzyılda İslâm dünyasının Batı ile olan yakın temasının siyasetten eğitime, ekonomiden hukuka, milletlerarası ilişkilerden bilgi üretim ve iletişim imkân ve teknolojisine kadar çeşitli alanlarda görülen zihnî ve yapısal köklü değişimin bir sonucu da İslâmî ilimlerin, bu arada fıkıh ilminin yeni bir anlayış ve metotla ele alınması ihtiyacını gündeme getirmesi olmuş, netice itibarıyla bu yeni dönemde gerek şekil ve sistematik, gerekse muhteva açısından farklı ve zengin bir fıkıh literatürü ortaya çıkmıştır. Şüphesiz Batı hukukunun İslâm ülkelerindeki kanunlaştırmalara ve adli teşkilâta, ayrıca hukuk eğitim ve anlayışına olan derin etkisinin de bu ülkelerdeki geleneksel fıkıh kültürünün ve literatürünün yeni bir şekil ve anlatımla ele alınıp ifade edilmesi ihtiyacının duyulmasında önemli payı olmuştur. Bu ihtiyaç başlangıçta, Batı ülkeleri kanunlarının İslâm ülkeleri tarafından aceleci ve biraz da ölçsüz bir şekilde iktibas edilmesine ve Batı hukukunun baskın etkisine karşı müslüman hukukçuların din-darlık ve milliyetçilik duygularına dayalı bir reaksiyonu ve öze dönüş özlemi olarak görülebilirse de ileriki dönemlerde İslâmlaşma yönündeki güçlü kamuoyunun etkili olmaya başlaması, İslâm hukuku eğitiminin ve araştırmalarının yaygınlaşması, İslâm hukukuna dayalı çeşitli uygulama ve kurumsallaşma örneklerinin artması sonucu literatürün de belirli bir ilmi olgunluğa, tutarlı ve uzlaşmacı bir çizgiye ulaştığı söylenebilir.

Bir karşılaştırma yapmak gerekirse klasik dönem fıkıh literatüründe belli bir sistematik şekil ve sıra içinde fûrû-i fikhın bütün konularını kapsamayı amaçlayan eserler çoğunlukta iken ve konular da meselecî (kazıistîk) bir metotla ele alınmışken modern dönemde bu amaç ve metot hemen hemen tamamen terkedilmiş, bunun yerine klasik literatürde yer alan fikhî hükümlerden, yaklaşım tarzından ve fer'î meselelere getirilen çözüm örneklerinden hareketle İslâm

hukukçularının bir alandaki genel ilke ve doktriner görüşleri ortaya konmaya çalışılmış, böylece hukukun alt bilim dallarında İslâm hukukunun genel ve nazarî hükümlerini inceleyen, bunu klasik literatürden örneklediren çalışmalar yaygınlık kazanmıştır. Modern dönem literatüründe klasik eserlerdeki sistematik yapı, hatta alt bilim dalı adlandırmaları terkedilerek fikhin konuları İslâm anayasa hukuku, İslâm iktisadi, muâmelât hukuku, ahvâl-i şahsiyye, İslâm ceza hukuku gibi modern hukuk bilim dallarına ve sistematigiğine göre incelenmeye başlanmıştır. Buna ek olarak her bir İslâm ülkesindeki fıkıh literatürünün şekil ve muhteva açısından o ülkede yürürlükte bulunan pozitif hukukun ve bu hukuka kaynak teşkil eden Batı ülkesi hukukunun etkisinde kaldığı da söylenebilir. Öte yandan, yeni dönem fıkıh literatüründe konuların belirli bir fıkıh mezhebine göre değil genelde karşılaştırmalı olarak incelendiği, ancak Şîa fikhî ile Sünnî fikhî arasında bir mukayeseden çok Sünnî fikhî ekolleri ve müstakil müctehidler arasında karşılaştırmaya veya Batı hukukuyla mukayeseye ağırlık verildiği, eserlerde müelliflerin ilmi dirayetiyle de bağlantılı olarak mezheplerin ve müctehidler görüşleri arasında tercih ve tenkitlere de yer verildiği görülmektedir. Modern literatürün böyle bir eklektik karakter taşımasında, şüphesiz ki son yüzyılda ictihad hareketinin yeniden canlanmasının ve her araştırmanın bir nevi ictihad faaliyeti hüviyetini taşımasının rolü olduğu kadar, fıkıh mezheplerinin ibadetler ve ahvâl-i şahsiyye alanında kalan ferdî bir tercih olarak görülüp hukukun diğer alanlarında mezhepler arası bir kanunlaştırmaya gitme ihtiyaç ve uygulamasının ağırlık kazanması da etkili olmuştur.

Müslüman hukukçuların kaleme aldığı modern fıkıh literatürünün çoğunda Batı hukukuyla mukayeseye yer vermekle birlikte, bunların önemli bir kısmında doktriner ve ilmi mânada, tarihî ve sosyokültürel bağlantıları da göz önünde bulunduran bir mukayeseden ziyade bütünüyle savunmacı bir yaklaşımın ve alternatif bir hukuk sistemi üretme çabasının hâkim olduğu, bunun da söz konusu eserlerden yararlanmayı menfi yönde etkilediği dikkati çekmektedir. Ayrıca bu eserlerde konular ele alınırken Kur'an ve Sünnet'e dayalı hukukî hükümlerle asırlar boyu bu öz etrafında oluşan hukuk kültürünün birbi-

rinden dikkatli bir şekilde tefrik edilmediği de görülmektedir.

Klasik dönemin aksine, XX. yüzyıl fıkıh literatürünün oluşumunda müslüman hukukçuların yanı sıra Batılı ilim adamlarının ve hukukçuların da önemli bir katkısı olmuştur. C. Snouck-Hurgronje, Th. William — Jan Juynboll, Ignaz Goldziher, Joseph Schacht, J. N. D. Anderson, N. James Coulson, Emile Tyan gibi bir önceki kuşak Batılı müellifler İslâm hukukunun tarihî gelişimi, yapısı ve genel hükümleri hakkında tenkitçi ve yanlı bir tutumla da olsa yeterince bilgi verdikleri için olmalı, çağımızda İslâm hukukuyla ilgilenen Batılı yazar ve araştırmacılar İslâm hukukunun bu yönünden ziyade asırlar boyunca ve hâlihazırda İslâm ülkelerinde görülen hukukî düşünce ve uygulama farklılıkları üzerinde durmakta, İslâm hukukunun mesele ve konularını daha çok sosyopolitik ve milletlerarası ilişkiler bağlamında ele almaktadırlar.

XX. yüzyılda İslâm ülkelerindeki siyasî gelişmeler, İslâm'a dayalı sistem arayışının, kanunlaştırma ve yapılanma temayülünün giderek güç kazanması, hem bu ülkelerde hem de Batı'da farklı saik ve amaçlarla da olsa İslâm hukukunu ilgi odağı haline getirmiştir. Öte yandan bilgi birikim ve iletişiminin farklı bir önem ve boyut kazandığı, milletlerarası bilgi ve kültür alışveriş ve rekabetinin hızlandığı çağımızda gerek Batı'da gerekse İslâm ülkelerinde üniversitelerin, çeşitli ilmi kuruluş ve araştırma merkezlerinin sayısının hızla artması, İslâm hukuku eğitim, öğretim, araştırma ve tanıtımını konu alan ilmi faaliyet ve yayımların sayısında da önemli bir artışa zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda İslâm hukukunun teori ve pratiğiyle ilgili olarak yapılan doktora tezleri ve diğer akademik araştırmalar ve yayının faaliyeti, modern dönemdeki İslâm hukuk literatürünün nitelik ve nicelik yönüyle bir hayli zenginleşmesinin de temel sebeplerinden birini teşkil etmektedir. Buna ilâve olarak, modern dönemdeki fıkıh literatürünün zenginleşmesinde kitap formunda yayımlanan ilmi araştırmalar kadar üniversitelerin ve çeşitli araştırma merkezlerinin süreli yayınlarında, dergi, armağan ve yıllıklarda neşredilen ilmi makalelerin, ansiklopedi maddelerinin ve ilmi toplantı tebliğ ve müzakere metinlerinin de önemli bir payı bulunmaktadır. Bunlar arasında özellikle İslâm ülkelerindeki ilâhiyat, hukuk

(şeriat) ve iktisat fakültelerinin, İslâm ve Batı ülkelerindeki İslâm, şarkiyat, Orta-doğu ve mukayeseli hukuk araştırma enstitü ve merkezlerinin süreli yayınlarının ayrı bir önem taşıdığını kaydetmek gerekir. Bu son grupta yer alan literatürden *Mecelletü'l-mecma'î'l-fıkhi'l-İslâmî* (Cidde 1986 —), *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye* (Küveyt 1983 —), *Mevsû'atü'l-fıkhi'l-İslâmî (Mevsû'atü Cemâl 'Abdinnâşır)* (Kahire 1966 —), *The American Journal of Comparative Law* (Berkeley 1952 —), *Arabica* (Leiden 1927 —), *Arab Law Quarterly* (London 1986 —), *Arab Studies Quarterly* (Belmont 1979 —), *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* (London 1917 —), *Islamic and Comparative Law Quarterly* (New Delhi 1931 —), *Islamic Studies* (İslamâbâd 1962 —), *Der Islam* (Berlin 1910 —), *Journal of Islamic and Comparative Law* (Zaria [Nijerya] 1967 —), *Journal of the American Oriental Society* (Michigan 1842 —), *Journal of Near Eastern Studies* (Chicago 1884 —), *Journal of the Indian Law Institute* (New Delhi 1958 —), *Journal of Malaysian and Comparative Law* (Kuala Lumpur 1974 —), *Revue des Etudes Islamique* (Paris 1927 —) örnek olarak sayılabilir.

İslâm hukukuyla ilgili araştırma ve yayımlarda XX. yüzyılda şekil ve muhteva bakımından görülen bu değişim ve özelliklere bağlı olarak modern dönem fûrû-i fıkıh literatürüne, hukukun alt bilim dallarına göre yapılabilecek bir adlandırma ve ayırım içinde sadece kitap formundaki yayımlardan şu örnekler verilebilir (burada sadece kitap formundaki literatürden örnekler verildiğinden İslâm hukukunun alt dallarına ve konularına ait literatür için -makale ve ansiklopedi maddeleri de dahil- ilgili maddelere bakılabilir; ayrıca usûl-i fıkha ait genel bir literatür için bk. USÛL-i FIKİH).

İslâm Hukuku (Genel). Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fıkhu'l-İslâmî fî şevbihi'l-cedîd (el-Medhalü'l-fıkhiyyü'l-'âm)* (I-III, Dimaşk 1967-1968); Abdülkerîm Zeydân, *el-Medhal li-dirâseti's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Beyrut 1982); Muhammed Mustafa eş-Şelebî, *el-Medhal fi't-ta'rif bi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Beyrut 1985) ve *el-Fıkhu'l-İslâmî beyne'l-misâliyye ve'l-vâkı'yye* (Beyrut 1982); Abdurrahman el-Cezîrî, *el-Fıkhu'ale'l-mezâhibi'l-erba'a* (I-V, Kahire 1392/1972); Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletüh* (I-VIII, Dimaşk 1984-1985); Mahmûd Şelâtû, *el-İslâm 'akîde ve şerî'a* (Kahire

1959); Muhammed Sellâm Medkûr, *el-Medhal li'l-fıkhi'l-İslâmî* (Kahire 1960); Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-sünne* (I-III, Kahire, ts.); Yûsuf el-Kardâvî, *el-Medhal li-dirâseti's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1992); Muhammed Cevâd Mağniyye, *Fıkhu'l-İmâm Ca'fer eş-Şâdık* (I-VI, Beyrut 1965); Hâşim Ma'rûf el-Hasenî, *el-Mebâdî'ü'l-'âmme li'l-fıkhi'l-Ca'ferî* (Bağdad 1964); Nizâmeddin Abdülhamîd, *Mefhûmü'l-fıkhi'l-İslâmî* (Beyrut 1984); Ahmed eş-Serebâsî, *Yes'elûneke fi'd-dîn ve'l-hayât* (I-VII, Beyrut 1980); Ignaz Goldziher, *Vorlesungen über den Islam* (Heidelberg 1910; Fr. trc. *La Dogme et la loi de l'Islam*, Paris 1920; İng. trc. *Introduction to Islamic Theology and Law*, Princeton 1981); Th. William — Jan Juynboll, *Handbuch des Islamischen Gesetzes* (Leiden-Leipzig 1910); D. Santillana, *Istituzioni di diritto musulmano malichita con riguardo anche al sistema sciafiita* (I, Roma 1926, II, Roma 1938); J. Lopez Ortiz, *Derecho musulman* (Barcelona-Buenos Aires 1932); L. Milliot, *Introduction à l'étude du droit musulman* (Paris 1953); Georges-H. Bousquet, *Le Droit musulman* (Paris 1963); Charles Raymond, *Le Droit musulman* (Paris 1974); Y. Linant de Bellefonds, *Traité de droit musulman comparé* (I-II, Paris 1965); Majid Khadduri, *The Islamic Conception of Justice* (Baltimore 1984); Asaf A. A. Fyze, *Introduction to the Study of Muhammadan Law* (London 1931) ve *Outlines of Muhammadan Law* (Oxford 1949); C. Snouck-Hurgronje, *Verspedie Geschriften* (Bonn-Leipzig 1923); *Selected Works of C. Snouck Hurgronje* (Leiden 1957); Adeleke Dirisu Ajijola, *Introduction to Islamic Law* (Karachi 1981); Joseph Schacht, *An Introduction to Islamic Law* (Oxford 1964); Marcel Morand, *L'interdiction en droit musulman* (Algiers 1901); R. Roberts, *The Social Laws of the Qorân* (London 1952); Z. C. Valiani, *Introduction to Muslim Laws* (Karachi 1990); Abdur Rahman Doi, *Shari'ah the Islamic Law* (London 1984); N. B. A. Baillie, *A Digest of Moohummudan Law* (London 1887); H. Modarresi Tabâtabâi, *An Introduction to Shi'i Law* (London 1984); Syed Ameer Ali, *Mohammedan Law* (I-II, New Delhi 1986); Duncan B. MacDonald, *Development of Muslim Theology Jurisprudence and Constitutional Theory* (New York 1903); S. Dinshah Fardunji Mulla, *Principles of Mohammedan Law* (Lahore 1987); Edwin B. Firmage — Bernard G.

Weiss — John W. Welch (ed.), *Religion and Law Biblical Judaic and Islamic Perspectives* (Eisenbravns 1990); Etan Kohlberg, *Belief and Law in Imāmī Shi'ism* (Norfolk 1991); Abul Fadl Ezza-ti, *An Introduction to Shi'i Islamic Law and Jurisprudence* (Lahore 1976); A. Colomer, *Droit musulman* (I, Rabat 1963, II, Rabat 1968); Chafic Chehata, *Etudes de droit musulman* (Paris 1971) ve *Précis de droit musulman* (Paris 1970); Ö. Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu* (I-VI, İstanbul 1949-1952, I-VIII, İstanbul 1985); Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku* (Ankara 1958); Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (I-III, İstanbul 1986-1987).

İslâm Hukuk Tarihi. Ali Hasen Abdülkâ-dir, *Nazra 'âmme fi târîhi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Kahire 1965); Muhammed el-Hudârî, *Târîhu't-teşri'î'l-İslâmî* (Kahire 1961); Muhammed b. Hasan el-Hacvî, *el-Fik-rû's-sâmî fi târîhi'l-fıkhi'l-İslâmî* (I-II, Medine 1396/1976); Muhammed Yûsuf Mûsâ, *Târîhu'l-fıkhi'l-İslâmî* (I-III, Kahire 1966); Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *Târîhu'l-fıkhi'l-İslâmî ve nazariyye-tü'l-milkiyye ve'l-ûkûd* (Beyrut, ts.); Abdülazîz Şerefeddin, *Târîhu't-teşri'î'l-İslâmî* (Bingazi 1989); Mahmûd Şihâbî, *Ed-vâr-ı Fıkh* (Tahran 1951); D. S. Margoloth, *The Early Development of Mohammedanism* (London 1914); Joseph Schacht, *The Origins of Muhammadan Jurisprudence* (Oxford 1959); N. J. Coulson, *A History of Islamic Law* (Edinburg 1964); P. Crone, *Roman Provincial and Islamic Law* (Cambridge 1987); H. Vandevelde, *Cours d'histoire du droit musulman et des institutions musulmanes* (Algiers 1983); Majid Khaddurî — Herbert J. Liebesny (ed.), *Origin and Development of Islamic Law* (New York 1984); Bekir Ahmed, *Histoire de l'école malékite en orient jusqu'à la fin de moyen âge* (Tunus 1962); Yusuf Ziya Kavakçı, *Suriye-Roma Kodu ve İslâm Hukuku* (Ankara 1975); Ali Şafak, *İslâm Hukukunun Tedvini* (Erzurum 1977); Osman Keskiöglü, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku* (Ankara 1980); Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi* (İstanbul 1989).

Aile Hukuku, Ahvâl-i Şahsiyye ve Miras. Abdülkerîm Zeydân, *el-Mufaşşal fi ah-kâmî'l-mer'e* (I-XI, Beyrut 1993); Muhammed Ebû Zehre, *el-Ahvâlû's-şahsiyye* (Kahire 1950) ve *'Akdü'z-zevâc ve âşâruh* (Kahire 1971); Abdurrahman Tâc, *el-Ahvâlû's-şahsiyye fi's-şer'i'a-*

ti'l-İslâmiyye (Kahire 1955); Zekiyyüddin Şa'bân, *el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l-ahvâlî's-şahsiyye* (Beyrut 1978); Ahmed Âbid el-Kubeysî, *el-Ahvâlû's-şahsiyye fi'l-fıkh ve'l-kazâ' ve'l-kânûn* (Bağdad 1975); Muhammed Zeyd el-İbyânî, *Şerhu'l-Ahkâmî's-şer'iyye* (Bağdat, ts.); M. Yûsuf Mûsâ, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye* (Kahire 1958); Abdurrahman es-Sâbûnî, *Medâ hürriyeti'z-zevceyn fi't-talâk fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (I-II, Beyrut 1983); Muhammed Mustafa Şelebî, *Ahkâmü'l-mevârîş* (Beyrut 1978) ve *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslâm* (Beyrut 1977); Mustafa es-Sibâî, *el-Mer'e beyne'l-fıkh ve'l-kânûn* (Haleb 1962); Ali el-Haffî, *Ahkâmü'l-vaşiiyye* (Kahire 1962); Subhî Mahmesânî, *el-Mebâdi'ü's-şer'iyye ve'l-kânûniyye* (Beyrut 1981); Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *Hukûku'l-evlâd fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (İskenderiye 1987); Abdülazîz Âmir, *el-Ahvâlû's-şahsiyye* (Kahire 1961); Nezîh Hammâd, *Nazariyyetü'l-vilâye fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Dimaşk-Beyrut 1994); Muhammed Yûsuf el-Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Katar 1994); W. Robertson Smith, *Kinship and Marriage in Early Arabia* (London 1903); Gertrude H. Stern, *Marriage in Early Islam* (London 1939); A. R. I. Doi, *Women in Shariah* (London 1989); J. L. Esposito, *Women in Muslim Family Law* (Syracuse University Press 1982); K. Hodgkinson, *Muslim Family Law: A Source Book* (London-Canberra 1984); Jamal J. Nasir, *The Islamic Law of Personal Status* (London 1990); D. Pearl, *A Textbook on Muslim Personal Law* (London 1987); Muhammed Mustafa Khan, *Islamic Law of Inheritance* (New Delhi 1989); M. Iqbal Siddiqi, *The Family Laws of Islam* (Lahore 1984); Hamid Khan, *Islamic Law of Inheritance* (Lahor 1980); Abdulaziz Mohammed Zaid, *The Islamic Law of Bequest* (London 1986); Almaric Rumsey, *Mohammedan Law of Inheritance and Rights and Relations Affecting It* (London 1880); C. H. Withers Payne, *The Mahomedan Law of Inheritance According to the School of Shafii* (Singapore 1932); Noel J. Coulson, *Succession in the Muslim Family* (Cambridge 1971); Syed Ameer Ali, *The Legal Position of Women in Islam* (London 1912); Ali Shaukat, *Marriage and Divorce in Islam* (Bombay 1987); T. M. Estevez Brasa, *Derecho civil musulman precedido de una introduction al advenimiento del islam* (Bu-

enos Aires 1981); C. Mallat — J. Con-nors (ed.), *Islamic Family Law* (London 1990); K. N. Ahmad, *Muslim Law of Divorce* (New Delhi 1984); Mahmud Esad, *Kitâb-ı Nikâh ve Talâk* (Dersad-et 1326-1328); Ali Himmet Berki, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikal* (Ankara 1954); Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* (Ankara 1974) ve *Eski Hukukumuzda Boşanma* (Ankara 1976); M. Âkif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul 1985); Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku* (İstanbul 1991); Hayreddin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile* (İstanbul 1993); Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Mues-sesesi* (Ankara 1988); Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku* (Konya 1977); Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Küçük-lerin Himayesi* (Bakü 1995).

Muâmelât Hukuku (Borçlar, Eşya, Arazi). Abdürrezâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâ-dirü'l-ḥaḳ fi'l-fıkhi'l-İslâmî* (I-IV, Kahire 1954-1960); Subhî Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-'âmme li'l-mucebât ve'l-ûkûd fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Beyrut 1948); Muhammed Ebû Zehre, *el-Milkiyye ve nazariyyetü'l-'aḳd* (Kahire 1939); Ali el-Haffî, *el-Milkiyye fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Beyrut 1990), *ed-Ḍamân fi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Kahire 1971) ve *el-Ḥaḳ ve'z-zimme ve te'sṣrû'l-mevt fihimâ* (Kahire 1957); M. Yûsuf Mûsâ, *el-Emvâl ve nazariyyetü'l-'aḳd* (Kahire 1952); M. Ermin ed-Darîr, *el-Ġarar ve eṣeruhû fi'l-ûkûd fi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Beyrut 1990); M. Ali Bahrülulûm, *Uyûbû'l-irâde fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Kahire 1980); Ali Muhyiddin el-Karadâġî, *Mebde'ü'r-rızâ fi'l-ûkûd* (Beyrut 1985); Fahrî Ebû Safiyye, *el-İkrâh fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Medine 1986); Muhammed b. Ali es-Semîh, *Mülkiyyetü'l-arz fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Riyad 1983); Muhammed Hasan Ebû Yahyâ, *Nizâmü'l-arâzî fi ṣadri'd-devleti'l-İslâmiyye* (Amman 1988); Muhammed Ahmed Sirâc, *Ḍamânü'l-'udvân fi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Beyrut 1993); Abdülazîz Ebû Gânime, *eż-Zârûre fi'l-mu'âmelât fi'l-fıkhi'l-İslâmî* (Kahire 1988); Hâsim Ma'rûf el-Hasenî, *Nazariyyetü'l-'aḳd fi'l-fıkhi'l-Ca'fe-rî* (Beyrut, ts.); Abdülazîz İzzet el-Hayyât, *êş-Şerikât fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (I-II, Beyrut 1984); Fethî ed-Dirînî, *el-Ḥaḳ ve medâ sulṭânü'd-devle fi takyîdih* (Beyrut 1984) ve *Nazariyyetü't-te'assûf fi isti'mâli'l-ḥaḳ* (Beyrut 1981); Vehbe ez-Zühaylî, *Nazariyyetü'd-ḍamân* (Dimaşk

1982); Abdurrahman M. Abdülkâdir, *el-Vasîf fi 'ağdîl-icâre fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Kahire 1993) ve *Temellükü'l-arâzî bi'l-ıktâ'* (Kahire 1993); Muhammed b. Râşid el-Osmân, *Bey'ü'l-ıkkâr ve's-simâr fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Beyrut 1994); Nâdire M. Sâlim, *'Akdü'l-'amel beyne's-şer'i'atî'l-İslâmiyye ve'l-kânûnî'l-vaz'î* (Kahire 1994); Hamdi Receb A. Hasan, *eş-Şüf'a ve âşâruhâ fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Kahire 1991); Şeref Ali eş-Şerîf, *el-İcâretü'l-vâride 'alâ 'ameli'l-insân* (Cidde 1980); Abdülkâdir Muhammed Kahtân, *es-Sükûtü'l-mu'abbir 'ani'l-irâde ve eşeruhâ fi't-taşarrufât* (Kahire 1991); Chafik Chehate, *Essai d'une théorie générale de l'obligation en droit musulman* (Kahire 1936) ve *Théorie générale de l'obligation en droit musulman hanéfite* (Paris 1969); M. Muslehuddin, *The Concept of Civil Liability in Islam and the Law of Tort* (Lahore 1982); M. Ziaul Haque, *Landlord and Peasant in Early Islam* (Islamabad 1984); Emile Tyan, *Le Système de la responsabilité délictuelle en droit musulman* (Beyrut 1926); Daniel Saurin, *La Propriété dans le droit musulman* (Paris 1906); S. E. Rayner, *The Theory of Contracts in Islamic Law* (London 1991); H. Shimizu, *Philosophy of the Islamic Law of Contract* (Niigata 1989); M. Hakim Said, *The Employer and the Employee in Islamic Concept* (Pakistan 1972); Ali Şafak, *İslâm Arazi Hukuku ve Tatbikatı* (İstanbul 1977); Fahri Demir, *İslâm Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı* (Ankara 1981); Fahrettin Atar, *İslâm İcra ve İflas Hukuku* (İstanbul 1990); Osman Şekerci, *İslâm Şirketler Hukuku* (İstanbul 1981); Abdülkadir Şener, *İslâm Hukukunda Hibe* (Ankara 1984); Hamdi Döndüren, *İslâm Hukukuna Göre Alım-Satımın Kâr Hadleri* (Balıkesir 1984); Alişverişte Vâde Farkı ve Kâr Haddi (İstanbul 1987); *Mukayeseli Hukuk ve Uygulama Açısından İşçi-İşveren Münasebetleri* (İstanbul 1990).

Ceza Hukuku. Zeyd b. Abdülkerîm, *el-'Afv 'ani'l-'ukûbe fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Riyad 1990); Abdüsselâm M. eş-Şerîf, *el-Mebâdî'ü's-şer'iyye fi aḥkâmî'l-'ukûbât fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Beyrut 1986); Abdülgaffâr İbrâhîm Sâlih, *el-Kıssâs fi'n-nefs fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Kahire 1989); İvaz Ahmed İdris, *ed-Diye beyne'l-'ukûbe ve't-ta'vîz* (Beyrut 1986); Muhammed Ebû Zehre, *el-Cerime ve'l-'ukûbe fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (I-II, Kahire 1974); Ahmed Fethî Behneşî, *Nazariyyât fi'l-fıkhî'l-*

cinâ'ıyyi'l-İslâmî (Kahire 1969); *el-'Ukûbe fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Kahire 1983); *Medḥalül'l-fıkhî'l-cinâ'ıyyi'l-İslâmî* (Kahire 1983); *el-Mes'ûliyyetü'l-cinâ'ıyye fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Kahire 1969) ve *el-Mevsû'atü'l-cinâ'ıyye fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (I-IV, Beyrut 1991); Abdülkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'ıyyü'l-İslâmî* (Kahire 1977); Abdülhâlik en-Nevâvî, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye ve'l-kânûnî'l-vaz'î* (Beyrut 1974); Muhammed Selîm el-Avvâ, *Fî Uşûlîn-nizâmî'l-cinâ'ıyyi'l-İslâmî* (Kahire 1983); Abdülazîz Âmir, *et-Ta'zîr fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Kahire 1957); Mahmûd Şeltût, *el-Kıssâs* (Kahire 1946); Ali Sâdik Ebû Heyf, *ed-Diye fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Kahire 1932); Yûsuf Kâsım, *Nazariyyetü'z-zarûre fi'l-fıkhî'l-cinâ'ıyyi'l-İslâmî ve'l-kânûnî'l-cinâ'ıyyi'l-vaz'î* (Kahire 1981); Gays Mahmûd el-Fâhîrî, *el-İştirâkü'l-cinâ'î fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Bingazi 1993); Ebû'l-Meâtî Hâfız Ebû'l-Fütûh, *en-Nizâmü'l-'ikâbiyyü'l-İslâmî* (Kahire 1976); Uriel Heyd, *Studies in Old Ottoman Criminal Law* (Oxford 1973); L. Bercher, *Les Délits et les peines de droit commun prévus par le Coran* (Paris 1926); R. Arevalo, *Derecho Penal Islamico* (Tangiers 1939); M. Cherif Bassiouni (ed.), *The Islamic Criminal Justice System* (London 1982); N. S. A. Sanad, *The Theory of Crime and Criminal Responsibility in Islamic Law: Shari'a* (Chicago 1991); M. Wali Ullah, *Muslim Jurisprudence and the Quranic Law of Crimes* (Lahore 1982); A. İbrahim Pacha, *De la responsabilité pénale en droit islamique d'après la doctrine hanéfite* (Paris 1944); Muhammed Sharîf, *Crimes and Punishment in Islam* (Lahore 1972); Muhammad İqbal Siddîqî, *The Penal Law of Islam* (Lahore 1979); M. Muslehuddin, *Crime and the Islamic Doctrine of Preventive Measures* (Islamabad 1985); Ali Şafak, *İslâm Ceza Hukuku* (Erzurum 1978); Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsanî Esasları* (İstanbul 1976).

Anayasa-İdare Hukuku. Abdülhamîd Müttevelli, *Mebâdî'ü nizâmî'l-hükm fi'l-İslâm* (İskenderiye, ts.); Fethî Abdülkerîm, *ed-Devle ve's-siyâde fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Kahire 1977); Fethî ed-Düreynî, *Ḥaşâ'ışû't-teşrî'i'l-İslâmî fi's-siyâse ve'l-hükm* (Beyrut 1987); Muhammed Fârûk Nebhân, *Nizâmü'l-hükm fi'l-İslâm* (Beyrut 1988); Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Fıkhü'l-hilâfe ve tetavvuruhâ* (Kahire 1989); Ali Abdürrâ-

zık, *el-İslâm ve uşûlül-hükm* (Beyrut, ts.); Muhammed Bahîr, *Ḥaḳîkatü'l-İslâm ve uşûlül-hükm* (Kahire 1344); M. Yûsuf Mûsâ, *Nizâmü'l-hükm fi'l-İslâm* (Kahire, ts.); Muhammed Ziyâeddin er-Reyyis, *en-Nazariyyetü's-siyâsiyyetü'l-İslâmiyye* (Kahire 1979); Abdülvehhâb Hallâf, *es-Siyâsetü's-şer'iyye* (Kahire 1977); Zâfir el-Kâsimî, *Nizâmü'l-hükm fi's-şer'i'a ve't-târîḥ* (Beyrut 1974); İsmâil el-Bede'î, *Velâyetü'l-'ahd fi's-şer'i'atî'l-İslâmiyye* (Kahire 1994) ve *İḥtişâsâtü's-sultâti't-tenfiziyye fi'd-devleti'l-İslâmiyye ve'n-nûzumi'd-düstûriyyeti'l-mu'âşıra* (Kahire 1993); Muhammed Re'fet Osman, *Riyâsetü'd-devle* (Kahire 1975); Emile Tyan, *Institutions du droit public musulman* (I-II, Paris 1954-1956); T. W. Arnold, *The Caliphate* (London 1965); Kemal A. Faruki, *The Evolution of Islamic Constitutional Theory and Practice* (Karachi 1971); Abdul Hamed Siddiqi, *Caliphate and Sultanate* (Karachi 1963) ve *Theocracy and the Islamic State* (Lahore 1981); K. S. Lampton, *State and Government in Medieval Islam* (New York 1985); Hamid Enayat, *Modern Islamic Political Thought* (London 1982); E. I. J. Rosenthal, *Political Thought in Medieval Islam* (Cambridge 1958); M. Zafrullah Khan, *Islam and Human Rights* (Tilford 1988); Daniel C. Dennett, *Conversion and the Poll Tax in Early Islam* (Cambridge 1950); Samuel M. Zwemer, *The Law of Apostasy in Islam* (London 1924); Muhammad Asad, *The Principles of State and Government in Islam* (Berkeley 1961); C. Mallat (ed.), *Islam and Public Law* (London 1993); S. A. Arjomand, *Authority and Political Culture in Shi'ism* (New York 1988); F. Hassan, *The Concept of State and Law in Islam* (Lanham 1981); L. Massignon, *La Crise de l'autorité religieuse et le califat en Islam* (Paris 1925); W. Montgomery Watt, *Islamic Political Thought* (Edinburgh 1968); S. D. Goitein, *Studies in Islamic History and Institutions* (Leiden 1966); Salih Tuğ, *İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri* (İstanbul 1969); Vecdi Ak-yüz, *Hilafetin Saltanata Dönüşmesi* (İstanbul 1991).

Devletler Hukuku. Zâfir el-Kâsimî, *el-Cihâd ve'l-hukûku'd-devliyyetü'l-âmme fi'l-İslâm* (Beyrut 1982); Kâmil Selâme ed-Daks, *el-'Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm* (Cidde 1976); Abdülkerîm Zeydân, *Aḥkâmü'z-zimmiyyîn ve'l-müste'menîn fi dâri'l-İslâm* (Bağdad 1982);

Muhammed Abdullah Dirâz, *Dirâsât İslâmiyye fi'l-'alâkâtî'l-ictimâ'îyye ve'd-devliyye* (Küveyt 1973); Vehbe ez-Zühaylî, *Âşârü'l-ḥarb fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Dimaşk 1965); Abdüllatîf Âmir, *Aḥkâmü'l-esrâ ve's-sebâ'â fi'l-ḥurûbi'l-İslâmiyye* (Kahire 1986); Abdülhâlik en-Nevâvî, *el-'Alâkâtü'd-devliyye ve'n-nüzümü'l-kazâ'îyye fi's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Beyrut 1974); Ali Mansûr, *eş-Şerî'atü'l-İslâmiyye ve'l-kânûnû'd-devliyyü'l-âm* (Kahire 1971); İsmâil Lütfî Fatânî, *İḥtîlâfû'd-dâreyn ve eṣ-ruḥû fi aḥkâmî'l-münâkeḥât ve'l-mu'âmelât* (Kahire 1990); Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâ'îku's-siyâsiyye* (Beyrut 1983); Hâlid Reşîd el-Cernîlî, *Aḥkâmü'l-aḥlâf ve'l-mu'âhedât* (Bağdad 1987); Ali b. Nüfey el-Ulyânî, *Ehemmiyyetü'l-cihâd fî neşri'd-da'veti'l-İslâmiyye* (Riyad 1405/1985); Majid Khaduri, *The Islamic Law of Nations* (Baltimore 1966) ve *War and Peace in the Law of Islam* (Baltimore 1955); Nagib Armanagi, *Les principes islamiques et les rapports internationaux en temps de paix et de guerre* (Paris 1929); Muhammed Hamidullah, *Document sur la diplomatie musulmane à l'époque du Prophète et des khalifes orthodoxes* (Paris 1935); Antoine Fattal, *La Statut légal des non-musulmans en pays d'Islam* (Beyrouth 1958); Julius Hatschek, *Der Musta'min* (Berlin 1920); Hans Kruse, *Islamische Völkerrechtslehre* (Göttingen 1953); A. H. Abu Sulayman, *The Islamic Theory of International Relations* (Herndon 1987); J. Kelsay — J. T. Johnson (ed.), *Just war and Jihad* (New York 1991); A. A. An-na'im, *Toward and Islamic Reformation: Civil Liberties Human Rights and International Law* (Syracuse 1990); Alfred Morabia, *Le Jihad dans l'Islam médiéval* (Paris 1993); Seif el-Wady Romahi, *Studies in International Law and Diplomatic Practice with Introduction to Islamic Law* (Tokyo 1980); Ahmet Reşit Turnagil, *İslâmiyet ve Milletler Hukuku* (İstanbul 1977); Ahmet Özel, *İslâm Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı* (İstanbul 1982).

Adliye Teşkilâtı ve Yargılama Hukuku. Muhammed b. Ma'cûz, *Vesâ'ilü'l-İsbât fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Dârülbeyzâ 1984); Ahmed Abdülmün'im el-Behî, *Min ṭuruḳi'l-İsbât fi's-şerî'a ve'l-kânûn* (Kahire 1965); Muhammed Zeyd el-İbyânî, *Mebâhiş fi'l-murâfe'âtî's-şer'îyye* (Kahire 1913); Ahmed İbrâhim, *Ṭuruḳu'l-*

İsbâtî's-şer'îyye (Kahire 1939); Ali Kar-râa, *el-Uşûlû'l-kazâ'îyye fi'l-murâfe'âtî's-şer'îyye* (Kahire 1921); Ahmed ed-Dâûr, *Aḥkâmü'l-beyyinât* (Dimaşk 1965); Muhammed Mustafa ez-Zühaylî, *Vesâ'ilü'l-İsbât fi's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Dimaşk-Beyrut 1982); Hilâlî Abdullah Ahmed, *en-Nazariyyetü'l-'âmme li'l-İsbât fi'l-mevâddi'l-cinâ'îyye* (Kahire 1987); M. Ahmed Dav et-Terhûnî, *Hucciyetü'l-karâ'in fi'l-İsbâtî'l-cinâ'î* (Bingazi 1993); Muhammed Abdurrahman el-Bekr, *es-Sulṭatü'l-kazâ'îyye ve şahsiyyetü'l-kâdî* (Kahire 1988); Abdülfettâh Mahmûd İdrîs, *el-Kazâ' bi'l-eymân ve'n-nükûl* (Kahire 1993); Emile Tyan, *Histoire de l'organisation judiciaire en pays d'Islâm* (I-II, Paris 1938-1943); Ghulam M. Azad, *Judicial System of Islam* (Islamabad 1987); J. S. Nielsen, *Secular Justice in an Islamic State* (Leiden 1989); Haim Gerber, *State Society and Law in Islam* (State University of New York 1994); Fahrettin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı, Ortaya Çıkışı ve İşleyişi* (Ankara 1979); Yusuf Ziya Kavakçı, *Hisbe Teşkilâtı* (Ankara 1975); Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku* (İstanbul 1980).

İktisat ve Mali Hukuk. Yûsuf el-Kardâvî, *Fıkhü'z-zekât* (I-II, Beyrut 1981); Ahmed el-Husarî, *eş-Siyâsetü'l-İktisâdiyye ve'n-nüzümü'l-mâliyye fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Beyrut 1986); Muhammed Ziyâeddin er-Reyyis, *el-Ḥarâc ve'n-nüzümü'l-mâliyye li'd-devleti'l-İslâmiyye* (Kahire 1977); Abdülhâlik en-Nevâvî, *en-Nizâmü'l-mâlî fi'l-İslâm* (Kahire 1971); Ali Abdürresûl, *el-Mebâdî'ü'l-İktisâdiyye fi'l-İslâm* (Mısır, ts.); Behî el-Hülî, *eş-Serve fî zılli'l-İslâm* (Kahire 1971); Mustafa Abdullah Hemşerî, *el-A'mâlü'l-maşrifîyye ve'l-İslâm* (Kahire 1973); Muhammed Akram Khan, *Issues in Islamic Economics* (Lahore 1983); Sami Ahmed Hamûd, *Islamic Banking* (London 1985); S. Taouti, *Vers un système bancaire conforme à la charia islamique* (Algiers 1986); M. N. Siddiqi, *Banking Without Interest* (Leicester 1983), *Insurance in an Islamic Economy* (Leicester 1985) ve *Partnership and Profit Sharing in Islamic Law* (Leicester 1985); N. P. Aghnides, *Mohammedan Theories of Finance* (New York 1916); Frede Lokkegaard, *Islamic Taxation in the Classical Period* (Copenhagen 1950); Mohammad Muslehuddin, *Banking and Islamic Law* (Karachi 1974) ve *Insurance and Islamic Law* (Lahore-Dacca 1969);

H. M. Tabatabai, *Kharaj in Islamic Law* (Essex-London 1983); M. A. S. Siddiqi, *Early Development of Zekat Law and Ijtihad* (Karachi 1983); B. Johansen, *The Islamic Law on Land Tax and Rent* (London 1988); C. Mallat (ed.), *Islamic Law and Finance* (London 1988); N. A. Saleh, *Unlawful Gain and Legitimate Profit in Islamic Law* (Cambridge 1986); Hasanuz Zaman, *Economic Functions of an Islamic State* (The Early experience) (Karachi 1981); M. Ahmad, *Economics of Islam* (Lahore 1974); F. de Zayas, *The Law and Philosophy of Zakat* (Damascus 1960); Salih Tuğ, *İslâm Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı* (Ankara 1963); Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm'da Zekât Müessesesi* (İstanbul 1972); Ahmet Tabakoğlu, *İslâm İktisadına Giriş* (İstanbul 1979) ve *İslâm ve Ekonomik Hayat* (İstanbul 1987); Celal Yeniçeri, *İslâm İktisadının Esasları* (İstanbul 1990) ve *İslâm'da Devlet Bütçesi* (İstanbul 1984); *İslâm Ekonomisinde Finansman Meseleleri* (İstanbul 1992); *İktisadî Kalınma ve İslâm* (İstanbul 1987); *Para, Faiz ve İslâm* (İstanbul 1987).

İbadetler, Haram ve Helâller. Ahmed M. Assâf, *el-Ḥalâl ve'l-ḥarâm fi'l-İslâm* (Beyrut 1986); Abdullah b. Abdurrahman el-Câsir, *el-Aḥkâm li-ḥaccı beytillâhi'l-ḥarâm* (Riyad 1992); Şa'bân M. İsmâil, *el-'İbâde fi'l-İslâm* (Kahire 1980); Yûsuf el-Kardâvî, *el-Ḥalâl ve'l-ḥarâm fi'l-İslâm* (Kahire 1380/1960) ve *el-'İbâde fi'l-İslâm* (Kahire 1985); Abdülhalîm Mahmûd, *el-'İbâde aḥkâm ve esrâr* (Beyrut 1980); Kâmil Mûsâ, *Aḥkâmü'l-İbâdât* (Beyrut 1992); Abdülvehhâb Abdüsselâm Tavîle, *Fıkhü't-ṭahâre* (Kahire 1986); Bedrân Ebû'l-Ayneyn Bedrân, *el-'İbâdâtü'l-İslâmiyye* (İskenderiye 1985); Abdülfettâh Mahmûd İdrîs, *Hükmü't-tedâvî bi'l-muḥarremât* (Kahire 1993); Abdülmecîd Mahmûd Salâhîn, *Aḥkâmü'n-necâsât fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Cidde 1991); Muhammed Abdülâzîz Amr, *el-Libâs ve'z-zîne fi's-şerî'ati'l-İslâmiyye* (Beyrut 1985); Rîaz Hus-sain, *Halal and Haram in Islam* (Lahore 1991); Franz Rosenthal, *Gambling in Islam* (Leiden 1975); Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali* (İstanbul 1947-1948); Hayreddin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helâller ve Haramlar* (İstanbul 1979) ve *İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri* (I-II, İstanbul 1978-1982, 1988); Süleyman Ateş, *Yeni İslâm İlmihali* (Ankara 1979); Vecdi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali* (I-IV, İstan-

bul 1995); *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* (İstanbul 1987).

Uygulama ve Kanunlaştırma. Muhammed Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân ilâ ma'rifeti ahvâl-i-insân* (Dimaşk 1981) ve *el-Ahkâmü's-şer'îyye fi'l-ahvâl-i's-şahsiyye* (Kahire, ts.); Abüssettâr Âdem, *eş-Şer'atü'l-İslâmiyye ve'l-kânûnû'l-medeniyyü'l-Mısrî* (Kahire 1969); Mahmûd Âtîf el-Bennâ, *Nizâmü'z-zekât ve'd-çarâ'ib fi'l-memleketi'l-'Arabîyyeti's-Su'ûdiyye* (Riyad 1983); Subhî Mahmesânî, *el-Evda' u't-teşrî'îyye fi'd-düveli'l-'Arabîyye mâzîhâ ve hâzîruhâ* (Beyrut 1972); Norman Anderson — Noel d. Coulson, *Islamic Law in Contemporary Cultural Change* (Lahore 1979); Norman Anderson, *Islamic Law in Africa* (London 1954), *Islamic Law in the Modern World* (New York 1959), *Family Law in Asia and Africa* (New York 1967), *Law Reform in the Muslim World* (London 1976) ve *Islam in the Modern World* (Leicester 1990); C. A. Hooper, *The Civil Law of Palestine and Trans-Jordan* (Jerusalem 1933); M. Khadduri — H. J. Liebesny (ed.), *Law in the Middle East* (Washington 1955); Abul Husain, *The History of Development of Muslim Law in British India* (Calcutta 1934); G. H. Bousquet, *Du droit musulman et de son application effective dans le monde* (Algiers 1949) ve *Précis de droit musulman principalement malékite et algérien* (I-II, Algiers 1959-1960); Aziz Ahmad, *Islamic Law in Theory and Practice* (Lahore 1956); Babu Ram Verna, *Mohammedan Law in India and Pakistan* (Allahâbâd 1959); Erwin Rosenthal, *Islam in the Modern National State* (Cambridge 1965); S. Vesey — E. Fitzgerald, *Muhammadan Law* (London 1931); M. Morand, *Études de droit musulman et de droit coutumier berbère* (Algiers 1931); James Piscatori — George S. Harris (ed.), *Law Personalities and Politics of the Middle East*

(Washington 1987); Amin Ahsan Islahi, *Islamic Law Concept and Codification* (Translated by S. A. Rauf, Lahore 1979); H. A. R. Gibb, *Modern Trends in Islam* (Chicago 1947); S. D. Goitein — A. Ben Shemesh, *Muslim Law in Israel* (Jerusalem 1957); Abu A'la Maudoodi, *The Islamic Law and its Introduction in Pakistan* (Karachi 1955); Aharon Layish, *Women and Islamic Law in a Non-Muslim State* (New York 1975); Robert H. Eisenman, *Islamic Law in Palestine and Israel* (Leiden 1978); Asaf A. A. Fyze, *The Importance of Muhammadan Law in the Modern World* (Ahmedâbâd 1965), *Cases in the Muhammadan Law in India and Pakistan* (Oxford 1956) ve *The Reform of Muslim Personal Law in India* (Bombay 1971); C. Ramesh Ghosh, *Constitutional Developments in the Islamic World* (Calcutta 1941); Ahmad İbrahim, *Islamic Law in Malaya* (Singapore 1965); Tahir Mahmood, *Family Law Reform in the Muslim World* (Bombay 1972), *The Muslim Law of India* (Allahabad 1980) ve *Personal Law in Islamic Countries* (Delhi 1983); S. M. Amin, *Islamic Law and its Implications for the Modern World* (Glasgow 1989), *Islamic Law in the Contemporary World* (Glasgow 1985), *Middle East Legal Systems* (Glasgow 1985) ve *Law and Justice in Contemporary Yemen* (Glasgow 1987); R. Hasan Gilani, *The Reconstruction of Legal Thought in Islam* (Lahore, ts.); A. Mohamad el-Sheikh, *The Applicability of Islamic Penal Law (Qisas and diyah) in the Sudan* (Philadelphia 1986); L. Rosen, *The Anthropology of Justice Law as a Culture in Islamic Society* (Cambridge 1989); M. B. Hooker, *Islamic Law in South-East Asia* (Oxford 1984); Shahla Haeri, *Law of Desire Temporary Marriage in Iran* (London 1989); Aziz al-Azmeh (ed.), *Islamic Law Social and Historical Contexts* (London-New York 1988); Daisy Hilse Dwyer (ed.),

Law and Islam in the Middle East (New York 1990); Allan Christelow, *Muslim Law Courts and the French Colonial State in Algeria* (Princeton 1985); Ann Elizabeth Mayer (ed.), *Property Social Structure and Law in the Modern Middle East* (Albany 1985); Jamal J. Nasir, *The Status of Women Under Islamic Law and Under Modern Islamic Legislation* (London 1990); Mohamed Farouk Rateb, *Civil Rights in the Light of Islamic Legislation* (Cairo 1988); John Donohue — John Esposito (ed.), *Islam in Transition: Muslim Perspectives* (Oxford 1982); Ebû'l-Ulâ Mardin, *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa* (İstanbul 1946); Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle* (İstanbul 1973).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Pfanmüller, *Hanbuch der Islam-Literatur*, Berlin-Leipzig 1923, s. 235-255; J. Schacht, *An Introduction to Islamic Law*, Oxford 1964, s. 215-285; O. Spies — E. Pritsch, *Klassisches Islamisches Recht*, Leiden 1964, s. 220-343; N. P. Agnides, *An Introduction to Mohammedan Law and a Bibliography*, Lahore 1969, s. 157-196; *Arab Culture and Society in Change* (nşr. Center for Study of the Modern Arab World, Saint Joseph's University), Beirut 1973, s. 221-239; G. Meiseles, *Reference Literature to Arabic Studies*, Tel-Aviv 1978; C. L. Geddes, *Guide to Reference Books for Islamic Studies*, Denver 1985, s. 133-140; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1989, s. 314-384; S. R. Silverburg, *Middle East Bibliography*, London 1992, tür.yer.; Mahammed Haroo, *Muslims of India*, Delhi 1992, s. 15-29, 64-77; L. al-Zwaini — R. Peters, *A Bibliography of Islamic Law 1980-1993*, Leiden 1994; *Index Islamicus 1905-1994*; W. B. Stein, "Bibliography of Mohammedan Law", *Law Library Journal*, XLIII, Chicago 1950, s. 16-21; John Makdisi, "Islamic Law Bibliography", a.e., LXXVIII (1986), s. 103-189; Zafarul Islam, "A Bibliography on Islamic Law in English", *MWBR*, XI/1 (1990), s. 62-69; XI/2 (1991), s. 61-77; XI/3 (1991), s. 59-76; Ahmet Yaman, "İslâm Hukuk Literatürünün Ortaya Çıkışı, Gelişmesi ve 1980 Sonrası İçin İslâm Kamu Hukuku Edebiyatına İlişkin Arapça Bir Bibliyografya Denemesi", *Diyanet Dergisi*, XXXI/3, Ankara 1995, s. 107-128.

ALİ BARDAKOĞLU

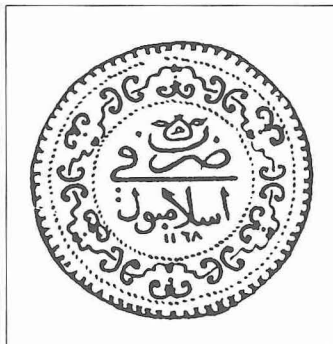
FIKRA

(bk. LATİFE).

FINDIK ALTINI

III. Ahmed zamanında
basılan altın para.

Fındıklı, fındıkiyye adlarıyla da bilinen fındık altını, III. Ahmed'in tahta çıktığı (1703) yıllarda kalpazanlar tarafından etrafı kırılarak ve ayarı eksiltilerek pi-

Sultan
III. Osman
devrine ait
1168'de (1754-55)
basılan
beş fındık
ve üç fındık
altınları
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 1819, 1820)